

DOI: 10.46352/23036974.2022.115

**Almira Bećirović, Nazim
Ibrahimović, *Dodatak udžbeniku
historije za deveti razred
devetogodišnje osnovne škole.*
Tuzla, NAM, 2022, 64 str.**

Zvanični povratak tema o 1990-im u nastavne programe u Bosni i Hercegovini nakon osamnaest godina pauze uslijed primjene Preporuke Vijeća Europe br. 1454 (2000), izazvao je svojevrsnu oslobađajuću euforiju koja je i u javni prostor vratila zapaljivu retoriku o kontroverznim i osjetljivim temama iz naše najbliže prošlosti. U toj školskoj 2018/19. godini pojavile su se dvije nove udžbeničke publikacije. Prva je udžbenik za 9. razred osnovne škole autora Dragiša D. Vasića po nastavnom programu za istoriju u Republici Srpskoj, a drugi je Nastavni materijal za izučavanje opsade Sarajeva i zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo grupe autora u izdanju Ministarstva obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo koji je distribuiran nastavnicima. Uz navedene udžbeničke publikacije koristile su se već ranije odobreni i izdati udžbenici Izeta Šabotića i Mirze Čehajića, Udžbenik za 9. razred osnovnih škola (Nam – Vrijeme, Tuzla-Zenica 2012) za nastavni program na bosanskom jeziku, te udžbenik za 9. razred autora Stjepana Bekavca, Maria Jareba i Miroslava Rozić (Alfa Mostar, Mostar 2015) za program na hrvatskom jeziku. Sve navedene publikacije bile su predmetom iscrpnih analiza u naučnim, stručnim, ali i javnim glasilima. U 2022. godini pojavio se Dodatak udžbeniku historije za deveti razred devetogodišnje osnovne škole, autora Almire Bećirović i Nazima Ibrahimovića u izdanju izdavačke kuće NAM iz Tuzle a

odobren za upotrebu od strane Ministarstva obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona i besplatno distribuiran učenicima za upotrebu u aktuelnoj školskoj godini u ovom kantonu, a paralelno s time i nekim od kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine (npr. Hercegovачko-neretvanski i Zeničko-Dobojski kanton).

Dodatak udžbeniku historije za deveti razred devetogodišnje osnovne škole (u daljem tekstu Dodatak) obrađuje sadržaje koji se tiču Disolucije SFRJ, Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, Opsade Sarajeva i drugih bosanskohercegovačkih gradova, Planove o podjeli Republike Bosne i Hercegovine, Dejtonski mirovni sporazum i okončanje agresije na RBiH, Ratne zločine u RBiH, Uništavanje kulturno-historijskog naslijeđa i vjerskih objekata i Društveno-političke i privredne procese u BiH od 1996. do kraja 20. stoljeća što su ujedno naslovi za ukupno osam nastavnih cjelina. Navedene teme obrađuju se na ukupno 64 stranice uz dodatak tekstova o značajnim ličnostima u borbi za suverenitet i nezavisnost Bosne i Hercegovine i literaturu. Zanimljivo je da je izdavačka kuća koja je izdala udžbenik za 9. razred 2012. godine za dodatak nije angažirala iste autore već su dodatak izradila dva nova autora pokušavajući oponašati stil navedenog udžbenika, što se nažalost realiziralo samo u tehničkom smislu.

Dodatak je priređen prema konceptu tradicionalnih udžbenika gdje u predstavljanju sadržaja dominira isključiva autorska interpretacija i prezentacija isključivo političke historije. Iako je još 2007. godine od strane svih nadležnih ministarstava u Bosni i Hercegovini usvojen dokument Smjernica za pisanje i ocjenu udžbenika za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini u kojem je navedeno da bi "udžbenici trebali

biti urađeni da historijski izvori budu uvršteni u sadržaj udžbenika za svaku nastavnu jedinicu i da budu raznovrsni" (Smjernice 2007, 3.1) u slučaju Dodatka ovo nije uopšte primijenjeno te na ukupno 64 stranice teksta ne srećemo ni jedan historijski izvor koji bi učenici mogli analizirati i koji bi ih mogao potaći na razvoj vlastitog kritičkog mišljenja. Fotografije date u Dodatku imaju funkciju djelimične vizualizacije sadržaja ali nisu ni u jednom slučaju iskorištene kao historijski izvor za moguću analizu. Također ni potpisi ispod istih nisu ujednačeni i često nije ni navedeno o kojem se mjestu radi (razaranja tokom agresije, opsada Sarajeva i sl.)

Sam sadržaj Dodatka je monoperspektivan u kojem se između redova iščitava naglašena perspektiva žrtve bošnjačkog naroda. Žrtve i stradanja drugih naroda u Bosni i Hercegovini se ne spominju, kao ni odgovornost pojedinaca iz Armije RBiH za pojedine zločine koja je utvrđena presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i Suda Bosne i Hercegovine. Na primjer kod obrade ratnih zločina spominju se logori za Bošnjake koje su držale srpske i hrvatske vojne strukture, ali i vojne formacije Fikreta Abdića. U više navrata se naglašava da se jedino Armija RBiH tokom cijelog perioda agresije borila i zalagala za očuvanje teritorijalne cjelovitosti, nezavisnosti i svuvereniteta RBiH. Veoma često se u tekstu navode termini agresor i agresorske snage koje nisu jasno definirane, ali iščitavanjem iz teksta može se zaključiti da se misli na JNA, paravojne formacije, dobrovoljačke jedinice iz Srbije i Vojsku Republike Srbije.

Na kraju svake tematske jedinice data je samo preporuka za gledanje dokumentarnih i igranih filmova (Putem prvog predsjednika – Alija Izetbegović, U Zemlji krvi i meda,

Na Drini krvavi Višegrad, Savršeni krug, Grbavica, Remake, Halimin put, Svjedok itd.) koji obrađuju teme rata 1992-1995. godine bez ikakvih smjernica za analizu, ocjenu i sl. Pitanja na kraju svake od tematskih jedinica referiraju se isključivo na prethodno iznesene sadržaje te se odgovorima na njih očekuje reprodukcija iznesenih sadržaja što zatvara prostor za bilo kakav razvoj kreativno-produktivnih kompetencija kod učenika odnosno razvoja kritičkog mišljenja. Na kraju Dodatka nalazi se dio o značajnim ličnostima iz obrađenog perioda (politički i vojni dužnosnici) u kojem su dati izvodi iz biografija ali za većinu njih iz tih biografija ne možemo iščitati zbog čega su bitni, koja je njihova uloga, a naročito: Nijaz Duraković, Tatjana Ljujić Mijatović, Ivo Komšić, Selim Bešliagić, Stjepan Kljujić – jer se u tekstovima lekcija većina njih uopšte i ne spominje. Čini se kao da je ovaj dio umjetno dodat na kraju da bi se prikazao multinacionalni karakter odbrane i očuvanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine.

Analizom dodatka stiče se dojam da učenici mogu biti opterećeni količinom činjenica iznijetih na ukupno 62 stranice a naročito njihovom nesistematičnom obradom. Po logici stvari trebala bi se prvo obrađivati disolucija, pa planovi o podjelama koji su na neki način dio mirovnog plana za rješavanje prije nego je do agresije i došlo, pa tek onda raditi agresiju, opsadu, ratne zločine; usred svega se nalazi lekcija o Dejtonskom mirovnom sporazumu. Pitanje krivice i procesuiranja zločina pred MKSJ i domaćim sudovima uopšte nije aktuelizirano što isključuje i svaku mogućnost suočavanja vlastite odgovornosti za zločine i suočavanja sa prošlošću. U tekstovima nigdje se ne primjećuje ni aktuelizirane kontraverze a poznato je da ih je za ovaj dio naše prošlosti

bezbroj. Multiperspektivni pristup potpuno je izostao kao i obrada tema iz svakodnevnog života u ratu koja bi učenicima približila temu rata kroz priču o običnim ljudima. Žrtve i stradanja iskazani su isključivo kroz brojke a propuštena je prilika za navođenje bar dijelova svjedočanstava preživjelih kao značajnih historijskih izvora čime bi se priča o ratu, stradanju i žrtvama humanizirala.

Ono što se u čitanju dodatka udžbeniku može primjetiti je složenost teksta i brojnost iznesenih informacija za koje je upitno da li učenici uzrasta devetog razreda od 14-15 godina starosti mogu savladati. Tekstovi lekcija su često predugi i nerasčlanjeni podnaslovima opterećeni sa dosta skraćenica (HVO, HOS, SDS, VRS, MUP RBIH, JNA, SAO, SAP) i novih pojmova (npr. embargo, plebiscit, referendum, paravojne formacije itd.) koji nisu detaljno objašnjeni u kontekstu teme. Iako su ponegdje navedena izvorna značenja pojmova samo pojašnjenje u vezi sa temom nije dato. U detaljnim opisivanjima ratnih dešavanja navodi se veliki broj geografskih pojmova što nije adekvatno popraćeno geografskom niti historijskom kartom, osim na jednom mjestu, a što je ključno za percepciju prostora i sagledavanje uzročno-posljedičnih veza među događajima njihovom vizualizacijom na karti.

U momentu dok pišem ovu analizu pokušavam zamisliti koji su ishodi rada sa ovim Dodatkom udžbenika svjesna da ga učenici upravo sada imaju u rukama i savladavaju sve ono što je pred njima. Također se pitam kakvu sliku o ratu 1992-1995. kreiramo ovakvim pristupom: crno-bijelu, jednoperspektivnu i fokusiranu na stradanje samo jednog naroda, bez prilike za suočavanje sa prošlošću, bez prilike za kritičko promišljanje i formiranje vlastitog stava, te da li će konačni rezultat biti mržnja kao osnova za

dalje podjele. Nažalost naše analize ne mogu mnogo promijeniti. Možda će samo neki od budućih autora udžbenika i sličnih materijala uzeti u obzir preporuke te pokušati izbjeći

veće greške. Međutim povratne informacije učenika, njihovi interesi i potrebe za razvoj kompetencija mogu biti puno značajnije u smislu kreiranja daljih smjernica udžbeničke politike.

MELISA FORIĆ PLASTO